

Rozmowa z rodzicami o szczepieniu dzieci

Strategie dla pracowników służby zdrowia

© WHO/M. Bring

Specjaliści od szczepień i rodzice zgadzają się w jednym: czasy się zmieniły. Wielu rodziców chce świadomie podejmować decyzje związane z kwestią szczepień swoich dzieci. Jednak z powodu pytań i wątpliwości kolejne wizyty u lekarza mogą być dla rodziców stresujące. Jako lekarz/pielęgniarka, jest Pani/Pan źródłem informacji o szczepieniach, któremu rodzice ufają najbardziej. Takiego zdania są nawet ci, którzy mają wiele obaw i wątpliwości. Nawiązanie z nimi osobistej relacji może być pomocne w zrozumieniu tej materii i skutkować dokonaniem racjonalnego wyboru dotyczącego szczepień dzieci.

Podczas wizyty kontrolnej przeznaczonej na ocenę stanu zdrowia i kondycji dziecka należy sprawdzić jego rozwój fizyczny i poznawczy oraz omówić z rodzicami, czego mogą spodziewać się w jego rozwoju w najbliższych miesiącach. Z tego względu wygospodarowanie czasu na rozmowę o szczepieniach może stanowić prawdziwe wyzwanie. Jednak jest to niezwykle istotna kwestia, ponieważ bardzo ważne jest nie tylko przekazanie kluczowych informacji rodzicom, ale również uświadomienie im ich roli jako osób decydujących w aspektach zdrowia dziecka. Warto pamiętać o dopasowaniu sposobu komunikacji do poziomu i potrzeb rodziców.

MATERIAŁ OBEJMUJE NASTĘPUJĄCE TEMATY:

- Jakich pytań na temat bezpieczeństwa szczepionek można się spodziewać ze strony rodziców i jak skutecznie na nie odpowiadać?
- Sprawdzone strategie komunikacji i wskazówki ułatwiające udaną rozmowę z rodzicami na temat szczepień.

Należy zauważyć, że obrana strategia przekazu informacji nie musi być jednakowa dla wszystkich rodziców. Do jednych przemówią fakty naukowe, a do innych anegdota. W większości przypadków najlepsza będzie mieszanka obu sposobów. Jednak zawsze należy obserwować sytuację i upewniać się, że utrzymuje Pani/Pan porozumienie z każdym z rodziców oraz budzi ich zaufanie.

Mamy nadzieję, że poniższe informacje pomogą osiągnąć sukces, jakim jest szczepienie niemowląt i dzieci. Sukcesem jest sytuacja, w której dziecko otrzymuje wszystkie obowiązkowe i zalecane szczepionki, zgodnie z obowiązującym kalendarzem szczepień. W przypadku gdy rodzice nie zgadzają się na szczepienia, czasem wystarczy zapewnienie, że drzwi gabinetu są dla nich otwarte, a zaproszenie do dyskusji o szczepieniach jest zawsze aktualne. Dobrym działaniem może być także skierowanie rodziców do innej osoby godnej zaufania jako źródła informacji na temat zdrowia.

Lekarze i pielęgniarki pełnią kluczową rolę w zainicjowaniu i utrzymaniu skutecznej komunikacji na temat szczepień oraz w utrzymaniu wysokiego stanu zaszczepienia. Polega ona na dostarczaniu rodzicom materiałów edukacyjnych, gotowości na odpowiadanie na pytania, a także upewnieniu się, że rodzice skłaniający się ku wskazanym szczepieniom umówią się i zgłoszą na wizytę w określonym terminie.

Co może Pani/Pan usłyszeć od rodziców?

W przygotowywaniu się do rozmowy z rodzicami można spodziewać się określonych pytań i zagadnień.

Pytania dotyczące związku szczepionek z autyzmem

Rodzice mogą natknąć się na opracowania zawierające nieprawidłowo zaplanowane i przeprowadzone badania, wprowadzające w błąd opracowania dobrze przeprowadzonych badań lub nieprawdziwe informacje, które sprawiają wrażenie rzetelnych, opartych na faktach naukowych.

Opracowania te wprowadzają w błąd odbiorcę, ponieważ zawierają twierdzenie, że szczepionki powodują autyzm. Wiele prawidłowo zaplanowanych badań naukowych wykazało, że nie potwierdzono związku między autyzmem, a szczepionką MMR przeciw odrze, śwince i różyczce lub szczepionkami zawierającymi tiomersal. Jeśli rodzice opierają się na teoriach łączących szczepionki z autyzmem, należy zastosować się do czterech zasad: (1) cierpliwość i empatyczne zapewnienie, że rozumie i podziela Pani/Pan obawy o zdrowie dziecka i że jest to sprawa najważniejsza również dla Pani/Pana. Dlatego nie można ryzykować wystąpienia choroby, której można zapobiec poprzez szczepienie bazując na informacjach nie popartych dowodami naukowymi; (2) uświadomienie, że początek postępujących objawów autyzmu często nakłada się z okresem w życiu dziecka, w którym przypada najwięcej szczepień; (3) zaznaczenie, że przekonanie o bezpieczeństwie szczepionek to Pani/Pana osobista i zawodowa opinia, oraz (4) przypomnienie, że choroby, którym można zapobiegać poprzez szczepienia mogą prowadzić do poważnych powikłań, w tym śmierci i wciąż pozostają realnym zagrożeniem.

„Coś musi być na rzeczy, jeśli tyle osób uważa, że szczepionka MMR powoduje autyzm.”

„Autyzm jest problemem wielu rodzin, a ludzie szukają odpowiedzi – w tym także i ja. Jednak wiarygodne i prawidłowo przeprowadzone badania naukowe, które mogły Pani/Panu udostępnić wykazały, że szczepionka MMR nie powoduje autyzmu.”

Pytania dotyczące szczepionek jako większego zagrożenia dla zdrowia dziecka niż choroby, którym zapobiegają

W dzisiejszych czasach rodzice często nie mają okazji zetknąć się z objawami choroby, której można zapobiegać poprzez szczepienia. Z tego powodu mogą zastanawiać się nad zasadnością stosowania szczepionek i uważać, że ryzyko związane ze szczepieniem jest większe niż korzyści płynące z ochrony przed chorobami zakaźnymi. Może Pani/Pan podzielić się informacjami na temat zagrożenia związanego z daną chorobą z własnego doświadczenia oraz uczulić rodziców na temat występowania chorób, którym można zapobiegać poprzez szczepienia tu i teraz, w Europie. Może Pani/Pan podkreślić znaczenie szczepień przeciw chorobom, które pozornie zostały opanowane, ale mogą łatwo powrócić stanowiąc zagrożenie dla dzieci i dorosłych, np. za pośrednictwem osób podróżujących. Istotne jest także przypomnienie rodzicom o wciąż prowadzonych badaniach bezpieczeństwa szczepionek i skierowanie ich na stronę internetową: http://www.who.int/immunization_safety.

„Po co są te wszystkie szczepionki? Czy są konieczne?”

„Zdaję sobie sprawę, że nie otrzymywałam Pani/Pan tych wszystkich szczepionek w dzieciństwie. Ja także nie. I oboje byliśmy narażeni na poważne choroby. Dzisiaj mamy to szczęście, że możemy chronić nasze dzieci przed wieloma ciężkimi chorobami dzięki szczepieniom.”

Pytania dotyczące liczby szczepionek i ich składników

Niektórzy rodzice martwią się tym, że podajemy zbyt dużo szczepionek. Programy szczepień są tak opracowane, aby zapewnić ochronę przed poważnymi chorobami zagrażającymi małym dzieciom na najwcześniejszym możliwym etapie ich życia, przy czym biorą pod uwagę czas i odstępy pomiędzy kolejnymi szczepieniami. Rodzice mogą mieć następujące obawy: czy szczepionka naprawdę jest potrzebna, czy podawanie kilku szczepionek w tym samym czasie może być szkodliwe, czy składniki szczepionek są bezpieczne lub jaka jest skuteczność szczepionki. Może Pani/Pan wyjaśnić tym rodzicom, że choroby przeciw którym chroni szczepionka są poważne i poinformować, że nie ma dowodów potwierdzających uszkodzenie lub przeciążenie układu odpornościowego zdrowego dziecka kiedy w czasie tej samej wizyty podawanych jest kilka szczepionek. Konieczne jest podkreślenie, że schemat szczepień powinien być rozpoczęty w zalecany czas, aby ochronić niemowlęta i dzieci najwcześniej, jak jest to możliwe, a dokończenie całego schematu szczepień podawanych w kilku dawkach celem jest zapewnienia optymalnej ochrony.

„Nie czuję się bezpiecznie, że moje dziecko dostaje tyle szczepionek naraz”

„Nie potwierdzono występowania ryzyka podawania łącznie szczepionek wskazanych w programie szczepień. Gdy opóźnia Pani/Pan szczepienie dziecka, jest ono narażone na zachorowanie. W najlepszym interesie dziecka jest trzymanie się ustalonego harmonogramu szczepień. Jeśli jednak Pani/Pana obawy są duże, niektóre szczepionki podamy dzisiaj, a podanie pozostałych umówimy w niedalekim terminie, jednak muszę podkreślić, że zwłoka nie jest zalecanym działaniem.”

Pytania dotyczące znanych niepożądanych odczynów poszczepiennych

Obawy rodziców związane z możliwymi reakcjami po szczepieniu lub niepożądanymi odczynami poszczepiennymi są naturalne. Do tych reakcji należą w szczególności reakcje w miejscu wstrzyknięcia, gorączka, czy niespokojne zachowanie dziecka po szczepieniu. Należy przypominać rodzicom, że niepożądane odczyny mogą wystąpić po szczepieniu i przekazać informację jak sobie z nimi radzić, podkreślając, które odczyny wymagają kontaktu z lekarzem. Warto położyć nacisk na fakt, że poważne odczyny poszczepienne występują rzadko, przy czym można podzielić się własnym doświadczeniem zawodowym o częstotliwości ich występowania.

„Martwię się o niepożądane odczyny poszczepienne. Nie chcę, aby moje dziecko było dzisiaj szczepione.”

„Nie byłoby dobrze, gdyby Pani/Pana dziecko nie zostało dziś zaszczepione, ponieważ choroby, przeciw którym chroni szczepionka dotyczą dzieci w wieku Pani/Pana dziecka i mogą być bardzo groźne, większość tych chorób wciąż dotyka dzieci w Europie. Możemy przedyskutować kwestię niepożądanych odczynów poszczepiennych i rzadkości ich występowania”.

Pytania dotyczące nieznanymi niepożądanymi odczynami poszczepiennymi

Rodzice, którzy szukają informacji dotyczących bezpieczeństwa szczepionek najprawdopodobniej spotkają się z teoriami o nieznanymi jeszcze negatywnymi skutkami podawania szczepionek. Zrozumiałe jest to, że rodzice będą zaniepokojeni. W takiej sytuacji może Pani/Pan opowiedzieć im o częstotliwości występowania chorób zakaźnych przed erą szczepionek a także podkreślić, że wzrost częstotliwości zachorowań na autyzm, astmę czy cukrzycę nie ma biologicznego związku ze szczepieniami. Nie znamy dowodów naukowych, jakoby szczepienia zagrażały długiemu życiu w zdrowiu. Wiemy za to, że brak szczepień jest bezpośrednim zagrożeniem.

„Nie wiemy na pewno, że szczepionki nie powodują odległych działań niepożądanych”.

„Jak pokazało wieloletnie doświadczenie stosowania szczepionek, nie mamy powodu, aby obawiać się jakichkolwiek odległych działań niepożądanych. Rozumiem Pani/Pana obawy, ale naprawdę uważam, że ryzyko związane z zachorowaniem jest większe niż jakiegokolwiek zagrożenie ze strony szczepionek. Dzięki nim podaruje Pani/Pan swojemu dziecku start w długie życie w zdrowiu.”

Strategie komunikacji – jak przeprowadzić udaną rozmowę

Udana dyskusja na temat szczepień to obustronny dialog, w którym obie strony słuchają, dzielą się informacjami i zadają pytania. Zasady dotyczące komunikacji są pomocne w osiągnięciu nicy porozumienia z rodzicami i ułatwiają otwarty, szczery i skuteczny dialog.

Należy wykorzystać każdą okazję podjęcia rozmowy na temat szczepień i przekazać rodzicom materiały, z którymi mogą zapoznać się w domu lub polecić im odpowiednie, wiarygodne strony internetowe dotyczące szczepień. W przypadku pytań ze strony rodziców, może Pani/Pan oprzeć się na prawdziwych, ogólnodostępnych informacjach lub na własnej praktyce. W sytuacji gdy rodzice zadają wiele pytań, należy wziąć pod uwagę wydłużenie wizyty i przedyskutowanie kwestii szczepienia dziecka.

Poświęcenie czasu na wysłuchanie

Jeśli rodzice mają potrzebę rozmowy na temat szczepień, należy poświęcić im pełną uwagę. Pomimo wielu obowiązków, warto powstrzymać się od wykonywania wielu czynności naraz przy okazji rozmowy z rodzicami. Konieczne jest utrzymanie kontaktu wzrokowego, powtórzenie na głos wątpliwości rodziców aby mieć pewność, że rozumie Pani/Pan ich punkt widzenia i poświęcenie chwili na przemyślenie odpowiedzi. Gotowość wysłuchania prawdopodobnie odegra kluczową rolę w przekonaniu rodziców do decyzji o zaszczepieniu dziecka.

Zachęcanie do zadawania pytań i przyjmowanie ich z serdecznością

Jeżeli rodzice obawiają się szczepienia, a mimo to nie wykazują chęci do rozmowy, należy zadawać im pytania otwarte i zapewniać, że chce Pani/Pan usłyszeć o ich obawach i wątpliwościach. Warto postawić się na miejscu rodziców i wczuć się w ich emocje, w tym strach i chęć ochrony własnego dziecka. Ważne jest podkreślenie, że rozumie Pani/Pan ich obawy i wie, że zdrowie dziecka jest dla nich kwestią nadrzędną, przy czym należy zapewnić, że jest to istotne także dla Pani/Pana.

Podtrzymywanie rozmowy

W przypadku gdy rodzice przychodzą z długą listą pytań, informacjami z Internetu lub innych źródeł, nie należy odbierać tego jako brak szacunku. Warto zauważyć, że sam fakt poświęcony na poszukiwanie informacji o szczepieniach oznacza, że jest to dla rodzica istotna kwestia. Jeśli wygląda Pani/Pan na urażonego zadawaniem takich pytań lub po prostu daje Pani/Pan do zrozumienia, że pytania rodziców są nie na miejscu, dialog może zostać zerwany a zaufanie nadszarpnięte.

W sposób naukowy czy w formie opowieści?

Zbyt duża dawka języka naukowego może być źródłem frustracji dla niektórych rodziców. Niewystarczająca jego ilość może z kolei denerwować innych. Dla jednych nadmierna ilość informacji przekazywanych w formie opowieści nie będzie trafionym pomysłem, podczas gdy dla innych historia z własnego doświadczenia o nieuodpornym dziecku, które zachorowało lub informacja, że wszystkie dzieci w Pani/Pana rodzinie zostały zaszczepione będzie dokładnie tym, czego oczekują. Które podejście okaże się właściwe będzie zależało od Pani/Pana doświadczenia i danej rodziny. Należy obserwować i słuchać, być gotowym na użycie takiego połączenia przekazu wiedzy naukowej i anegdoty z własnego życia, która okaże się skuteczna i będzie odpowiedzią na oczekiwania rodziców.

Przekazanie informacji o korzyściach i ryzyku

Należy zawsze w szczerzy sposób podjąć dyskusję na temat niepożądanych odczynów poszczepiennych. Nie można jednak zapominać o przypomnieniu rodzicom, że szczepionki to przede wszystkim ogromna korzyść polegająca na zapobieganiu potencjalnie groźnym chorobom. Można pokusić się o stwierdzenie, że nieszczepienie to ryzyko, które bardzo Panią/Pana martwi.

Szacunek dla prawa rodziców

W dzisiejszych czasach wielu rodziców chce współpracować z pediatrą na zasadach partnerskich. Na co dzień współpracuje Pani/Pan z nimi na takich zasadach poprzez np. zbieranie informacji na temat rozwoju dziecka. Pełna szacunku rozmowa dotycząca obaw związanych ze szczepieniami jest podstawą partnerstwa, zaufania i wsparcia dla rodziców w podjęciu decyzji o szczepieniu dziecka.

Minimalizacja stresu związanego z zastrzykami

Należy podpowiedzieć rodzicom, jak mogą zredukować stres dziecka związany z wizytą szpitalną. Można rozpocząć od zapewnienia, że płacz jest normalną reakcją dziecka i poinstruować rodziców, żeby sami byli spokojni, aby ich stres nie udzielał się dziecku. W przypadku niemowląt można zasugerować rodzicom, aby wykorzystali ulubiony kocyk lub zabawkę w celu odwrócenia uwagi dziecka od bólu spowodowanego zastrzykiem, a także zachęcać do dotykania, uspokajania dziecka, spokojnego mówienia i uśmiechu, a także utrzymywania kontaktu wzrokowego podczas szczepienia. Po podaniu szczepionki niemowlętom, matki mogą utulić dziecko lub nakarmić je piersią. Istnieje więcej możliwości rozproszenia uwagi małych dzieci od podawanych zastrzyków, np. opowiedzenie ulubionej bajki czy śpiew. Po podaniu szczepionki dziecko można pochwalić za dzielne przetrwanie szczepienia i zapewnić je, że wszystko jest w porządku.

Po wizycie w gabinecie

Zapisanie obaw i pytań rodziców

Zanotowanie przebiegu odbytej rozmowy będzie bezcenną informacją pomocną w czasie wizyt szczepień dziecka w przyszłości.

Kontrola

Jeśli rodzice mieli wyjątkowo dużo obaw i wątpliwości, można skontaktować się z nimi kilka dni po wizycie szpitalnej. Taki telefon lub wiadomość e-mail to wyraz troski, który pocieszy rodziców i podniesie poziom zaufania.

Co zrobić, kiedy rodzice odmówią szczepienia?

W przypadku odmowy rodziców do zaszczepienia dziecka nie można redukować opieki lekarskiej nad dzieckiem. Może to zwiększyć ryzyko wystąpienia u niego różnych problemów zdrowotnych, nie tylko chorób, którym można zapobiegać poprzez szczepienia. Trzeba pamiętać, że niezaszczepione dziecko lub takie, które nie zostało w pełni zaszczepione nie podejmuje samo takiej decyzji. Potrzebuje Pani/Pana opieki. Należy upewnić się, że rodzice uzyskali wszystkie informacje o tym, jak przebiega dana choroba, przeciw której chroni szczepionka, w tym o jej wczesnych objawach. Takie choroby jak krztusiec czy odra są bardzo zaraźliwe i mogą początkowo wyglądać jak nieswoista infekcja układu oddechowego.

Przy okazji każdej wizyty w gabinecie należy przypominać rodzicom, którzy odmawiają szczepienia o konieczności poinformowania przychodni, kliniki lub oddziału ratunkowego o tym, że dziecko, które zachorowało nie jest szczepione, aby można było podjąć odpowiednie kroki w celu ochrony innych osób. Podczas umawiania wizyty chorego dziecka, które nie było szczepione należy podjąć wszystkie możliwe działania zapobiegawcze, aby nie doszło do kontaktu z innymi pacjentami, w szczególności zbyt małymi aby mogły być zaszczepione, lub z zaburzonym układem odporności. Jeśli rodzic odmawia szczepienia, może Pani/Pan przekazać mu ulotkę informacyjną o treści: „Jeżeli jako rodzic postanowisz nie szczepić dziecka, powinieneś wiedzieć, jakie wiąże się z tym ryzyko i odpowiedzialność”, którą mówi o ryzyku związanym z podjęciem takiej decyzji. Ryzykiem jest nie tylko brak zapewnienia ochrony niezaszczepionemu dziecku, ale także narażenie innych członków społeczności. Decyzja o odmowie szczepienia nakłada na rodziców dodatkowe obowiązki, takie jak konieczność poinformowania personelu medycznego o fakcie niezaszczepienia dziecka, aby w przypadku jego zachorowania na chorobę, której można zapobiec drogą szczepień, można było przeciwdziałać rozprzestrzenianiu tej choroby. Można także powiedzieć rodzicowi, że chciałaby Pani/Pan kontynuować rozmowę na temat szczepień na następnej wizycie i faktycznie to uczynić.

Należy pamiętać, że rodzice reprezentują zróżnicowany poziom wiedzy w dziedzinie medycyny i szczepień. Odpowiednie, indywidualne dopasowanie stopnia zaawansowania przekazywanych informacji do potrzeb danego rodzica pomaga w skutecznej komunikacji i budowaniu wzajemnego zaufania.

© WHO/M. Bring